



Geçmişten Günümüze Ermenistan ve Terörizm

Geçmişten Günümüze Ermenistan ve Terörizm[1]

Hatice VAROL

Terörizm literatüründe aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya terörizm olarak iki farklı tipoloji bulunmaktadır. Aşağıdan yukarıya terörizmde hedef devlet yapısı ve düzeni iken yukarıdan aşağıya terörizmde devlet tarafından halka karşı bir hukuk dışı şiddet söz konusudur. Bunların yanı sıra bir de terörizme davet çıkaran, terörizm faaliyetlerine her daim destek olan ve devlet politikası olarak terörizmi kullanmaktan geri durmayan ülkeler mevcuttur.

Bu devletler gerek devlet olma yolunda başvurdukları bir yöntem olarak gerekse devlet olduktan sonra kullandıkları bir strateji olarak terörizmi her daim çantalarında bulundurmaktadırlar. Bu ülkelerin başında ise Ermenistan gelmektedir. Bu yazının konusunu da Ermenistan devleti ve terörizm ile paralel ilerleyen politikaları oluşturmaktadır.

Ermeni Ayaklanmasına Giden Süreç

Napolyon Asrı, Viyana Kongresi ve Avrupa uyumu, Rusya'da başlayan nihilist hareketler, İtalya'da görülen faşizm (modern gerilla örgütlenmeleri) gibi olaylar uluslararası sistemde Osmanlı'nın içindeki azınlıkları etkileyen faktörlerdendir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrası (93 Harbi) imzalanan Ayastefanos Antlaşması 16. maddesine ise Ermenileri kapsayan bir karar iliştilmiştir. Bu maddeye göre;

Madde 16- "Ermenistan'da (Doğu Anadolu'da) Rus işgalinde bulunan ve Türkiye'ye geri verilecek olan toprakların Rus askerince boşaltılması, oralarda iki devletin (Türkiye ve Rusya'nın) iyi ilişkilerine zarar verebileceğinden, Babâli Ermenilerin yaşadığı vilayetlerde yerel durumun gerektirdiği iyileştirmeleri ve islahatları zaman yitmeden ve Kürtler ve Çerkezlerle karşı Ermenilerin güvenliğini sağlamayı üzerine alır."

denilmekteydi. Ardından Berlin Antlaşması 61.maddede de Ermeniler kendilerine yer buldular. Bu anlaşmalar neticesinde Ermeni sorunu uluslararası bir nitelik kazandı.

Ermeniler işte bu gelişmeler karşısında "komita/komite"[2] denilen örgütler oluşturmaya başladılar. Hareketin kökeni; 1880 yılında Erzurum'da Khachadour Geregtsian ve Garabed Neshikian liderliğindeki genç Ermenilerin kurduğu gizli bir örgüte dayanmaktaydı. Bu örgüt kendisine "Vatan Savunucuları" adını vermişti. Komitelelere üye olan kişilere ise "komitacı" deniliyordu. Bu doğrultuda ilk kurulan iç yapı "Armenakan Partisi" oldu. Parti, Megerdich Portukalian tarafından Van'da 1885 yılında kurulan ilk iç komiteydi. Amacı, "Ermenilere devrim yoluyla kendi kendini yönetme hakkını kazandırmak" olan parti, devrimci bir propaganda yaymaya, silah kaçakçılığına, askerî birimler örgütlenmeye ve bazen de silahlı eylemlerde bulunmaya başladı. Parti hücreli bir yapıda örgütlendi. 1886 yılında Osmanlı tarafından parti dağıldı ve mensupları yeraltına indi.[3]

Sosyal Demokrat Hınçak Partisi ise 1887 yılında Cenova'da kuruldu. Marksist ideolojiyi benimseyen partinin programı, Mariam Vardanian, Avetis Nazarbekian ve Gevorg Gharadjian tarafından oluşturuldu. Partinin amacı, Osmanlı'nın savaşa girdiği hassas bir anda faaliyetlerini yoğunlaştırıp, Osmanlı Anadolu'sundan koparılması, önce özerk akabinde bağımsız ve sosyalist bir Ermeni devletinin kurulması olarak belirlendi.

Hınçak tarafından kullanılacak yöntem, Nihilist ve anarşistlerin de etkisi ile; propaganda, ajitasyon, terör, örgütlenmeyi genişletme ve köylü ve işçi faaliyetlerine önem verme gibi konuları içeriyordu. Sadece Osmanlı yetkililerine ve soylularına suikast değil, Osmanlılarla çalışan ve Hınçaklar tarafından casus olarak kabul edilen Ermenilerin de öldürülmesi hedefleniyordu. Motivasyonları ise hem ideolojik hem de etnik-ayrılıkçydı.

Partinin organizasyon yapısı Armenekan örgütü gibi hücreli olmasının yanında işçi ve köylülerden oluşan birimleri de içermekteydi. 1890 yılında adını Hınçak Devrimci Partisi olarak değiştirdi.[4] Yapının başlıca eylemleri; 15 Temmuz 1890 Kumkapı Gösterileri, Ağustos 1894 Sason Ayaklanması, 18 Eylül 1895 Bab-ı Ali'de gösteriler, 12 Ekim 1895 Zeytun (Maraş) Ayaklanması şeklinde sıralanabilir.

Zeytun Ayaklanmasından sonra örgüt ikiye ayrıldı. Bu ayrılmanın sebebi ise sosyalist ideolojinin Avrupa desteğini azalttığına inanılanlar ve buna karşı çıkanlar arasındaki görüş ayrılığıydı. Yapı, 1896'dan sonra etkinliğini büyük ölçüde kaybetti ancak yerine daha sofistike bir Ermeni hareketi başladı: Taşnak.

Hınçak, Batı Avrupa'daki Ermeniler tarafından kurulmuş iken, **Taşnak** Rusya'da bulunan Ermenilerin birleşerek Tiflis'te bir örgüt kurmasıyla ortaya çıkmıştır. Christopher Mikaelian, Stepan Zorian ve Simon Zavian önde gelen isimlerdir. Tam ismi; Ermeni Devrimci Federasyonudur: "Türk hükümetine karşı bir halk savaşı ilan ettiğini" bildiren ve Osmanlı Ermenistan'ın özgürlüğünü talep eden manifestoyu ilan etmişlerdir. 1892-1896 yılları arasında hazırlık, eleman ve silah temini, İç Makedon Devrimci Örgütü (IMRO) ile koordinasyon faaliyetleri yürütülmüştür.

Taşnak programı Hınçak programına göre daha kontrollü, daha kapsamlı ve organize, bilinçli ve iyi düşünülmüş bir programdı. Rastgele faaliyetlerden ziyade eylemleri halka yayma eğilimi bulunmaktaydı. Bu sebeple çok daha büyük kapsamda operasyonlar tasarlamaya ve yürütmeye çalıştılar. Yapının amacı "Ermenistan'ın" siyasal ve ekonomik özgürlüğünü isyan yoluyla sağlamaktı.

Kullanılan yöntem, hem söz hem de eylem ile propaganda, halkı silahlandırma, finans bölgeleri oluşturma, devrimci komiteleri birleştirme, terörizm, devlet kurumlarını yağmalama, devlet memurlarını hedef alma, hain olarak nitelendirdiği Ermeni vatandaşları öldürmekti. Yapının motivasyonu Marksist ideoloji ve etnik-ayrılıkçılıktı. Organizasyon yapısı, hücreli yapılanmaydı. Rusya-Osmanlı ve Osmanlı-İran sınırında ve iç bölgelerde komiteler kurmak suretiyle silah kaçaklığı şebekesi oluşturmak (Şekil-1), Derik Manastırı gibi dini yapıları faaliyetlerini yürütmek amacıyla kullanılmaktaydı.

Şekil 1- Ermeni yapılanmasının silah kaçaklığı yolları- Edward J.Erickson



Bu yapıların amaçları doğrultusunda 1.Dünya Savaşı sırasında Ermeni isyanları artış göstermeye başladı. Bu ayaklanmaların bir kısmı;

- Şebinkarahisar 6 Haziran/ 4 Temmuz 1915,
- Bitlis ve Muş 16 Haziran 1915,
- Maraş 29 Temmuz 1915,
- Diyarbakır 17 Temmuz/ 4 Ağustos 1915,
- Sivas 2/3 Ağustos 1915,
- Musa Dağı 30 Temmuz/ 12 Eylül 1915,
- Urfa 28 Eylül/ 23 Ekim 1915 ve
- Mersin ve Tarsus 28 Ekim 1915[5] şeklinde sayılabilir.

Ayrılmış Ermenilerle yaşanan sorunlar ve tehcir kararının sonrasında 1919 yılı Taşnaksutyun Partisi'nin toplantısında "Nemesis" adında, Türk devlet adamlarının cezalandırılması amacıyla taşıyan silahlı bir yapı kurulmasına karar verildi. Nemesis Antik Yunan'da tanrıların huzurunda kibirlilik yapanlara karşı uygulanan ilahi cezanın ruhu anlamına gelmekteydi[6]. Ermenilerin bu yapıyı kurarken amacı ise Türklere ve Türklere destek verdiklerine inandıkları Ermenileri cezalandırmaktı.

Nemesis, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nde Başbakanlık görevinde bulunmuş Feteli Han Hoyski'yi, 1921'de Roma'da Halim Paşa'yı, Berlin'de Talat Paşa'yı, 1922'de Bahattin Şakir ve Cemal Ağni'yi katletmiştir.[7]

1920'lerde Ermenistan'ın Sovyetler tarafından işgal edilmesiyle birlikte Ermenilerin terörist faaliyetleri durulsa da bu durgunluk 1960'lara kadar sürmüştür. ABD ve Avrupa'da yoğun bir yapılanmaya sahip Ermeni diasporası[8] ve Ermeni Hükümeti'nin destekleri ile Türkiye ve Avrupa sözde Ermeni soykırımına karşı suçladı. Bu suçlamaların sonrasında 1972 yılında Viyana'da Taşnaksutyun Partisi'nin 20. Kongresinde **Ermeni Soykırım Adalet Komandoları (Justice Commandos of the Armenian Genocide - JCAG)** kuruldu.[9]

JCAG, 1975-1983 yılları arasında faaliyet gösterdi. Aynı dönemde (1975-1985) **ASALA (Ermenistan'ın Kurtuluşu için Gizli Ermeni Ordusu- Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia)** terör örgütü de Agop Agopyan tarafından kuruldu. Bu iki örgüt dünyanın çeşitli yerlerinde eylemlere imza attı. İki örgütün de temel amacı Türklere karşı soykırım yaptığı iddiasını kabul ettirmekti. Bu iki örgütün faaliyetleri sonucu 77 kişi (31'i Türk diplomatı ve diplomat yakınları) şehit oldu - hayatını kaybetti.[10]

ASALA ve JCAG, geçmiş dönem Ermeni örgütlenmeleri paralellik gösteren ideolojiye sahipti. Marksist çizgide yer alan bu iki örgütün farkı JCAG'nin daha milliyetçi bir çizgide yer alması idi. Aynı dönemde Sovyetlerde de gizli bir Ermeni yapılanması kuruldu. Bu yapı 1977 Moskova metro saldırısını gerçekleştirdi. Saldırıyı yapanlar S. Zatikyan, Z. Bagdaryan ve A.Stepanyan'dı. Bu saldırı sonucunda 7 kişi ölümlenirken, 37 kişi ciddi yaralandı.

Karabağ, Hocalı Katliamı ve Günümüz

1988 yılına gelindiğinde Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde yaşayan Ermeni kökenli vatandaşların ayrılıkçı hareketlere girişmeleri yeni bir krize sebep oldu. 1988-1994 yıllarında bölgede Karabağ Savaşı adı verilen mücadele başladı. Savaş sırasında Malıbeyli Katliamı, Kuşçular Katliamı ve Hocalı Katliamı gibi, insanlık suçlarının yer aldığı sahneler yaşandı. 1994 yılında iki devlet arasında ateşkes ilan edilmiş olsa da Karabağ sorunu bugün bile ciddiyetini korumakta ve iki ülke arasında zaman zaman silahlı çatışmaya varan mücadelelere sebep olmaktadır.

Hocalı Soykırımına bakılacak olursa, 25-26 Şubat 1992'de Ermenilerin Hocalı'ya üç yönden gerçekleştirdikleri saldırı neticesinde Azeri Türkleri toplu olarak katledildi. Azerbaycan'ın resmi açıklamalarına göre saldırıda 106'sı kadın, 83'ü çocuk olmak üzere 613 Azeri Türkü hayatını kaybetti. Bu katliam 18 ülke tarafından "soykırım" olarak tanındı.[11]

Son olarak Ermeniler Suriye'de de PYD/YPG yapılanması altında bulunan Nubar Ozanyan adında bir örgüt kurarak terörizm faaliyetlerine desteği devam etmeyi sürdürmektedir. Bu örgütün amacı "Türkiye ve Türk düşmanlığını ön plana çıkararak bir terör ittifakı oluşturmak, ASALA ideolojisini yeniden canlandırmak" şeklindedir. [12]

Sonuç yerine

Görülmektedir ki Ermenistan devleti, tarihin her aşamasında amaçları uğruna terörizmi bir araç olarak kullanmaktan asla çekinmemiştir. Bu doğrultuda terörizme gerek resmi hükümet olarak destek vermiş gerekse bu desteği diasporalar vasıtasıyla yürütmüşlerdir. Armenakan Partisi ile başlayan süreç bugünlere kadar devam etmiştir.

Soykırım kelimesini diline pelesenk etmiş olan Ermenistan'a hatırlatılmalıdır ki soykırım kelimesi uluslararası hukuka "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi" adıyla 1948 yılında girilmiştir. Uluslararası hukukta bir suçun geriyeye yürütülmesi söz konusu değildir. Osmanlı Devletinde meydana gelen olayların "soykırım" olarak nitelendirilmesini dayatmak yerine çok da uzak olmayan bir tarihe kafamıza çevirmek ve soykırımın karşılığını görmek mümkündür. Soykırım kelimesini uluslararası toplumda sürekli dile getirerek mağduriyet yaratmaya çalışan Ermenistan, Hocalı'da sivil Azeri Türk halkına karşı, son yıllarda dünyanın gördüğü en büyük soykırımlarından birine imza atmıştır.

Bugün de yaşanan Azerbaycan-Ermenistan çatışmalarında Ermenistan'ın sivil yerleşim yerlerine yaptığı füze saldırıları sonucu sivillerin yaşamlarını kaybetmesi, aslında Ermenilerin terörizmle kol kola olan tarihlerinin yansımasından başka bir şey değildir.

[1] Atf için: Varol, H. (2020). *Geçmişten Günümüze Ermenistan ve Terörizm*. Erişim adresi: <https://www.teram.org/icerik/gecmisten-gunumuz-ermenistan-ve-terorizm-89>

[2] Üst seviyelerden yerel köy seviyelerine kadar uzanan askeri bir emir komuta zincirinde hiyerarşik olarak örgütlü grup.

[3] Erickson, Edward J. *Osmanlılar ve Ermeniler: Bir İsyanın ve Karşı Harekatın Tarihi*. Timaş Yayınları, 2015.

- [4] Erickson, Edward J. *Osmanlılar ve Ermeniler: Bir İsyanın ve Karşı Harekatın Tarihi*. Timaş Yayınları, 2015.
- [5] Erickson, Edward J. *Osmanlılar ve Ermeniler: Bir İsyanın ve Karşı Harekatın Tarihi*. Timaş Yayınları, 2015.
- [6] Online Etymology Dictionary. Erişim Tarihi Ekim 17, 2020. <https://www.etymonline.com/word/nemesis>
- [7] DergiPark. Erişim Tarihi Ekim 17, 2020. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/639525>.
- [8] TürkçeBilgi. Erişim Tarihi Ekim 16, 2020. https://www.turkcebilgi.com/ermen_i_diasporas%C4%B1
- [9] "ERMENİ TERÖR ÖRGÜTÜ JCAGARA VE FAALİYETLERİ () Mustafa SARI." SILO of Research Documents. Erişim tarihi Ekim 17, 2020. <https://silo.tips/download/ermen-terr-rgt-jcag-ara-ve-faalyetler-mustafa-sari>.
- [10] Central Intelligence Agency. Erişim Tarihi Ekim 16, 2020. <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP85T00283R000400030009-2.pdf>.
- [11] "WORLD VIEW OF THE KHOJALY GENOCIDE." Supremecourt.gov.az Erişim Tarihi Ekim 15, 2020. <https://supremecourt.gov.az/en/static/view/176>.
- [12] Bural, E. (2020). Nubar Ozanyan Terör Örgütü. Erişim adresi: <https://www.teram.org/lcerik/nubar-ozanyan-teror-orgutu-87>

Hatice VAROL